

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 401

Ekonomia

Redaktorzy naukowi
Jerzy Sokołowski
Grażyna Węgrzyn
Magdalena Rękas

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska, Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-533-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Arendt: Zmiana technologiczna faworyzująca wysokie kwalifikacje czy polaryzacja polskiego rynku pracy – zarys problemu	13
Agnieszka Barczak: Wykorzystanie wybranych metod ilościowych w analizie pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce	26
Ryszard Barczyk: Rola polityki pieniężnej w stabilizowaniu gospodarki polskiej w latach 2000-2014	36
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość studentów a dodatkowe aktywności pozauczelniane	48
Przemysław Borkowski: Applicability of reference based appraisals in assessment of real sector investment projects	58
Przemysław Borkowski: A framework for risk analysis in infrastructure projects	69
Agnieszka Bretyn: Młodzi konsumenci wobec szarej strefy w Polsce	83
Sławomir Czetwertyński: Ekonomia kopiowania a korzyści społeczne	93
Karolina Drela: Rynek pracy i biedni pracujący	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Handel produktami ICT – Polska na tle świata	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Kapitał społeczny w przedsiębiorstwach rodzinnych	126
Artur Grabowski: Ordoliberalna kategoria własności a współczesne oblicze sektora niemieckich przedsiębiorstw piłkarskich	134
Alina Grynia: Innowacyjność krajów bałtyckich: potencjał i bariery	144
Anna Horodecka: The concept of human nature as a driving force for changes in economics exemplified by feminist and neoclassical economics	155
Michał Jurek: The role of banks in performance of the real sector in selected EU member states	166
Grażyna Karmowska: Zastosowanie metod taksonomicznych do oceny zróżnicowania poziomu życia w krajach postsocjalistycznych Europy	176
Magdalena Knapińska: Efektywność polityki rynku pracy – aspekty teoretyczne i praktyczne	187
Andrzej Koza: Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych i jej wpływ na gospodarkę finansową państwowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	198
Jakub Kraciuk: Paradygmat <i>homo oeconomicus</i> w aspekcie rozwoju ekonomii heterodoksyjnej	211
Anna Krzysztofek: Rozważania o pojęciu odpowiedzialności	220
Wojciech Leoński: Wolontariat pracowniczy jako jedno z narzędzi CSR	233

Agnieszka Łopatka: Poziom i przyczyny różnicowania wynagrodzeń w Polsce	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Changes in capital flows in process of integration of the European Union – selected aspects.....	253
Marta Maier: Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej	267
Agnieszka Malkowska: Ocena rozwoju obszaru przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	275
Paweł Marszałek: Selected processes influencing contemporary banking systems.....	285
Danuta Miłaszewicz: Kompetencje społeczne polskich i litewskich studentów – analiza porównawcza.....	296
Dorota Milek, Karolina Kapusta: Competitiveness of the regions in the context of smart specialization (on the example of Świętokrzyskie)	306
Rafał Nagaj: Dochody a skłonność do działań altruistycznych wśród studentów w Polsce	317
Mariusz Nyk: Niedoskonałość rynku pracy w kontekście funkcjonowania związków zawodowych	327
Magdalena Olczyk: Konkurencyjność w literaturze ekonomicznej – analiza bibliometryczna	338
Monika Pasternak-Malicka: Płaca minimalna jako narzędzie ograniczające pracę nierejestrowaną	349
Barbara Pawłowska: W kierunku zrównoważonego rozwoju – przegląd efektów działań w Polsce.....	362
Renata Pęciak: Geneza podejścia regulacyjnego we francuskiej teorii ekonomicznej.....	373
Adriana Politaj: Pracodawcy z otwartego rynku pracy i ich rola w przeciwdziałaniu bezrobociu osób niepełnosprawnych.....	383
Joanna Prystrom: Innowacyjność a konkurencyjność gospodarki Luksemburga	399
Małgorzata Raczkowska: Kwestia gender w ekonomii	412
Magdalena Ratalewska: Uwarunkowania rozwoju sektorów kreatywnych..	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regionalne zróżnicowanie sektora MŚP	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Wpływ współpracy z sektorem B+R na innowacyjność MŚP na podstawie badań ankietowych	440
Joanna Sychała: Ocena cech morfologicznych wahań cyklicznych w Polsce w latach 2001-2013	452
Joanna Stawska: Oddziaływanie decyzji władz monetarnych i fiskalnych (<i>policy mix</i>) na funkcjonowanie przedsiębiorstw w Polsce	462
Piotr Szkudlarek: Zaufanie jako komponent kapitału społecznego.....	472
Jarosław Szostak: Economic content of the category of value.....	483

Andrzej Szuwarzyński: Ocena wpływu polityki zdrowotnej na jakość życia starzejącego się społeczeństwa w krajach UE.....	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Aktywność innowacyjna systemów przemysłowych a koniunktura gospodarcza na przykładzie województwa dolnośląskiego	503
Michał Świtłyk, Artur Wilczyński: Zastosowanie indeksu Malmquista do badania zmian efektywności uczelni publicznych	514
Dariusz Tłoczyński: Rola państwa w kształtowaniu konkurencji na polskim rynku transportu lotniczego	525
Roman Tylżanowski: Zewnętrzne źródła finansowania procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce	535
Grażyna Węgrzyn: Zasoby ludzkie w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Pokolenie 50+ w Polsce – podejrzani o wykluczenie?	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Partycypacja mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gminy jako przejaw kapitału społecznego na obszarach wiejskich	577
Jarosław Wolkonowski: Przyczyny i struktura emigracji obywateli Polski po akcesji do UE	587
Jacek Wychowanek: Tradycja w aspekcie budowania konkurencyjności małego przedsiębiorstwa	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith o własności	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Communicating CSR – the Lasswell’s model approach	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Ład gospodarczy i porządek gospodarczy – potrzeba i szanse zmian	631
Mariusz Zieliński: Wpływ realizacji koncepcji CSR na wycenę spółek akcyjnych.....	642

Summaries

Łukasz Arendt: Skill-biased technical change or polarisation of the Polish labour market – remarks.....	13
Agnieszka Barczak: Application of selected quantitative methods in the analysis of passenger air traffic in Poland.....	26
Ryszard Barczyk: The role of monetary policy in the stabilization of the Polish economy in the years 2000-2014	36

Tomasz Bernat: Entrepreneurship of students vs. additional non-university activities.....	48
Przemysław Borkowski: Aplikacja metody referencyjnej oceny projektów inwestycyjnych w sferze realnej.....	58
Przemysław Borkowski: Metoda analizy ryzyka w inwestycjach infrastrukturalnych.....	69
Agnieszka Bretyn: Young consumers towards the shadow economy in Poland.....	83
Sławomir Czetwertyński: Economics of copying vs. social benefits.....	93
Karolina Drela: Labor market and working poor.....	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Trade in ICT goods – Poland in comparison to the world.....	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Social capital in family business.....	126
Artur Grabowski: Ordoliberal category of a property and a modern aspect of a sector of German soccer enterprises.....	134
Alina Grynia: Innovation of the Baltic countries: potentials and barriers.....	144
Anna Horodecka: Koncepcja natury ludzkiej jako siła napędowa zmian w ekonomii na przykładzie koncepcji człowieka w ekonomii feministycznej i neoklasycznej.....	155
Michał Jurek: Znaczenie banków dla funkcjonowania sektora realnego w wybranych krajach UE.....	166
Grażyna Karmowska: Taxonomic methods to evaluate the variation in the standards of living in the countries of post-socialist Europe.....	176
Magdalena Knapieńska: Effectiveness of labor market policy – theoretical and practical aspects.....	187
Andrzej Koza: Situation of persons with disabilities on the labor market and its impact on the financial situation of the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons.....	198
Jakub Kraciuk: <i>Homo economicus</i> paradigm in terms of development of heterodox economics.....	211
Anna Krzysztofek: Reflections about the notion of responsibility.....	220
Wojciech Leoński: Corporate volunteering as an instrument of CSR.....	233
Agnieszka Łopatka: Level and reasons for differences of salaries in Poland.....	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Zmiany w przepływach kapitału w procesie integracji Unii Europejskiej – wybrane aspekty.....	253
Marta Maier: Ageing society as a challenge for social and family policy.....	267
Agnieszka Malkowska: Assessment of the development of a border area using Zachodniopomorskie Voivodeship as an example.....	275
Paweł Marszałek: Wybrane procesy wpływające na współczesne systemy bankowe.....	285
Danuta Miłaszewicz: Social competence of Polish and Lithuanian students – comparative analysis.....	296

Dorota Milek, Karolina Kapusta: Konkurencyjność regionów w kontekście inteligentnej specjalizacji (na przykładzie Świętokrzyskiego)	306
Rafał Nagaj: Incomes and willingness of students to perform altruistic actions	317
Mariusz Nyk: Imperfections of the labor market in the context of the functioning of trade unions	327
Magdalena Olczyk: Competitiveness in economic literature – bibliometric analysis	338
Monika Pasternak-Malicka: Minimum wage as a tool used to reduce the labor market grey area	349
Barbara Pawłowska: Towards sustainable development – review of effects of actions in Poland.....	362
Renata Pęciak: The origin of the regulation approach in the French economic theory.....	373
Adriana Politaj: Employers from the open labor market and their role in the counteracting of unemployment among persons with disabilities	383
Joanna Prystrom: Innovativeness vs. competitiveness of Luxembourg economy.....	399
Małgorzata Raczkowska: The issue of gender in economics	412
Magdalena Ratalewska: Determinants of the development of creative industries.....	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regional diversity of SME sector	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Effect of cooperation with R&D sector on SME’s innovation based on survey	440
Joanna Spychała: Evaluation of morphological characteristics of cyclical fluctuations in Poland in 2001-2013	452
Joanna Stawska: The impact of the monetary and fiscal authorities (policy mix) on the functioning of enterprises in Poland	462
Piotr Szkudlarek: Trust as a component of social capital	472
Jarosław Szostak: Ekonomiczna treść kategorii wartości	483
Andrzej Szuwarzyński: Assessment of the health policy impact on the quality of life of ageing population in the European Union countries	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Innovation activity in regional industrial systems vs. economic cycle on the example of the Dolnośląskie Voivodeship	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Application of Malmquist index to examine changes in the efficiency of public universities	514
Dariusz Tłoczyński: The role of state in shaping the competition in the Polish air transport market	525
Roman Tylżanowski: External sources of funding of technology transfer in high-tech manufacturing sector in Poland.....	535

Grażyna Węgrzyn: Human resources in the European Union – opportunities and threats	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Disposition to financial emigration among the students of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Generation 50+ in Poland – suspected of exclusion?.....	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Participation of inhabitants in building commune development strategy as a manifestation of social capital in rural areas	577
Jarosław Wolkonowski: Causes and structure of emigration of Polish citizens after the accession to the European Union	587
Jacek Wychowanek: Tradition in the aspect of building the competitiveness of a small-sized enterprise.....	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith about ownership	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Model komunikacji CSR w świetle podejścia H. Lasswella	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Economic governance and economic order – need and opportunities of changes	631
Mariusz Zieliński: The impact of CSR concept on the valuation of stock companies	642

Danuta Miłaszewicz

Uniwersytet Szczeciński

e-mail: dmilasz@wneiz.pl

**KOMPETENCJE SPOŁECZNE POLSKICH
I LITEWSKICH STUDENTÓW –
ANALIZA PORÓWNAWCZA**

**SOCIAL COMPETENCE OF POLISH AND
LITHUANIAN STUDENTS – COMPARATIVE ANALYSIS**

DOI: 10.15611/pn.2015.401.27

Streszczenie: W pracy podjęto próbę identyfikacji kompetencji społecznych studentów. Głównym celem artykułu jest przedstawienie kompetencji społecznych, którymi dysponują studenci zaczynający edukację ekonomiczną na poziomie uniwersyteckim, ukazanych w świetle wyników badań ankietowych kapitału społecznego tej grupy osób. Badania te stworzyły podstawę do analizy wybranych wyników ankiety przeprowadzonej wśród studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego (Polska) w 2013 roku i Wydziału Polityki i Zarządzania Uniwersytetu im. Mykolo Romerio w Wilnie (Litwa) w 2014 roku. Część teoretyczną artykułu poświęcono przeglądowi literatury przedmiotu i przedstawieniu metodyki badań. Część empiryczna prezentuje wyniki badań. Z przeprowadzonej analizy wynika, że badani studenci dysponują niskim poziomem kompetencji społecznych.

Słowa kluczowe: kompetencje społeczne, kapitał społeczny, badania empiryczne.

Summary: In the paper an attempt has been made to identify social competence at the disposal of students. The main aim of the paper is to discuss the notion of social competence of students in the light of the results of the questionnaire survey on their social capital. Studies provided the basis for the analysis of the results of the surveys conducted among first-year students of the Faculty of Economics and Management, University of Szczecin, Poland in 2013 and of the Faculty of Politics and Management at the Mykolas Romeris University in Vilnius, Lithuania in 2014. A theoretical part of the paper contains a review of literature relating to the discussed issues and description of methodology used in the survey. The empirical part presents results from the survey. The findings of the analysis suggest that respondents have not developed high level of social competence.

Keywords: social competence, social capital, empirical studies.

1. Wstęp

Według katalogu umiejętności społecznych XXI wieku¹, stanowiącego zestawienie kompetencji, które osiąść powinien każdy młody człowiek, kompetencje społeczne stanowią ważne umiejętności życiowe niezbędne do właściwego funkcjonowania we współczesnym świecie. Obecny system edukacji powinien wyposażyć jednostki nie tylko w wiedzę, ale także różnorodne kompetencje społeczne, czyli przygotowywać je do życia w XXI wieku [Partnership for 21st Century Skills 2010]. Współcześnie podkreśla się, że kompetencje społeczne stanowią ważną grupę umiejętności, bez posiadania których jednostki nie mogą właściwie funkcjonować w życiu społecznym. Kompetencje te są niezbędne w podejmowaniu globalnych wyzwań, rozwiązywaniu problemów oraz w dążeniu do realizacji wspólnego dobra, mogą one wspierać transformację społeczną i budować współpracę między narodami [OECD 2005; UNESCO 2014].

Głównym celem artykułu jest przedstawienie i analiza porównawcza kompetencji społecznych, którymi dysponują badani studenci polscy i litewscy, zaczynający edukację ekonomiczną na poziomie uniwersyteckim. Analiza kompetencji społecznych studentów tych dwóch grup narodowościowych dokonana została na podstawie wybranych wyników badań ankietowych na temat kapitału społecznego. Badania ankietowe przeprowadzone zostały wśród studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego (Polska) w październiku 2013 roku, a wśród studentów Wydziału Polityki i Zarządzania Uniwersytetu im. Mykolo Romerio w Wilnie (Litwa) w listopadzie 2014 roku.

2. Kompetencje społeczne – istota i znaczenie

Kategoria kompetencji społecznych nie doczekała się jednej definicji, która uznawana byłaby za właściwą przez przedstawicieli różnych nauk społecznych. W literaturze przedmiotu przedstawiane są zatem różnorodne definicje, formułowane przede wszystkim na gruncie psychologicznym, socjologicznym i pedagogicznym, które uogólniają lub uszczegóławiają tę kategorię i powodują, że jednoznaczne używanie tego pojęcia jest niemożliwe. Coraz częściej także kompetencje społeczne pojawiają się w rozważaniach ekonomicznych, które rozpatrują je w kontekście przejawów i efektów kapitału społecznego, traktowanego obecnie jako istotny czynnik różnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego w poszczególnych krajach.

Brak jednej definicji powoduje, że kompetencje społeczne rozumiane mogą być jako:

- „zdolność, posiadanie niezbędnych umiejętności do tego, by wywrzeć pożądany wpływ na innych ludzi w sytuacjach społecznych” [Argyle 1999];
- zdolność ogólna ujawniająca się w wielu różnych sytuacjach [Jakubowska 1996];

¹ Opracowany w 2008 roku przez: [Partnership for 21st Century Skills 2010].

- interakcja elementarnych zdolności wykorzystywanych w określonych typach sytuacji [Greenspan 1981; Riggio 1986];
- „złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach społecznych, nabywane przez jednostkę w toku treningu społecznego” [Malczak 2007];
- specyficzne umiejętności, które są zależne od kontekstu i przejawiają się w zachowaniu [Bierman, Welsh 2001].

Kompetencje społeczne rozpatrywane mogą być zatem w dwóch ujęciach. Pierwsze – statyczne zakłada, że są one zachowaniami zmierzającymi do nawiązania, podtrzymania i zakończenia wszelkich relacji międzyludzkich. Drugie – dynamiczne opisuje je jako zachowania celowe, dostosowane do sytuacji, wyuczone i kontrolowane przez jednostkę [Spitzberg, Cupach 2002].

Kompetencje społeczne są wynikiem całości doświadczeń nabytych przez jednostkę w procesie uspołecznienia. Mogą być więc rozwijane w wielu kontekstach, zarówno poprzez edukację formalną, jak i nieformalną (np. w rodzinie, w ramach grup sportowych, rówieśniczych, rozrywki) [Karl-Heinz; Lindner 2012].

Kompetencje społeczne mogą być także rozumiane jako zdolność „do zbudowania i utrzymania wysokiej jakości i wzajemnie satysfakcjonujących relacji oraz unikania negatywnego traktowania lub wiktymizacji ze strony innych” [Bierman, Welsh 2001]. Ich znaczenie dla jednostki wynika z tego, że warunkują one efektywne funkcjonowanie jednostki w kontaktach społecznych [Cavell 1990]. Kompetencje społeczne nie mniej ważne są także z ogólnospołecznego i ekonomicznego punktu widzenia, gdy rozważa się je jako:

- kompetencje interpersonalne i międzykulturowe obejmujące pełny zakres zachowań przygotowujących osoby do udziału (w efektywny i konstruktywny sposób) w życiu społecznym, szczególnie w coraz bardziej zróżnicowanym społeczeństwie, a także w razie potrzeby do rozwiązywania konfliktów; ich podgrupy stanowią kompetencje obywatelskie, które przygotowują osoby do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość pojęć i struktur społeczno-politycznych, a także zobowiązanie do aktywnego i demokratycznego uczestnictwa [European Communities 2007];
- „umiejętności angażowania się w relacje, wspólnotowe działania, zdolności zagospodarowania sieci społecznych oraz wolności wyboru i krytycznego osądu” [Nurmi 2011].

W takim rozumieniu kompetencje społeczne stają się niezbędne z punktu widzenia sprawnego funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki. Umożliwiają one właściwe interakcje społeczne i ułatwiają współpracę wewnątrz- i międzygrupową, dzięki tworzonej sieci powiązań społecznych, zaufaniu oraz podzielanym normom i wartościom, które według Putnama [1995] stanowią elementy kapitału społecznego. Może on „generować korzyści dla społeczeństwa poprzez zmniejszenie kosztów transakcyjnych, promowanie kooperacyjnych zachowań, dyfuzji wiedzy i innowacji, a także poprzez zwiększenie indywidualnego dobrobytu i wynikających z tego

pozytywnych efektów”². Kompetencje społeczne są ujmowane jako główny wymóg tworzenia relacji społecznych i formowania powiązań ze społeczeństwem, stanowiąc podstawę kapitału społecznego [Lifelong Learning Programme EU 2009], który tak jak inne formy kapitału (ludzki, rzeczowy, finansowy) „jest produktywny umożliwiając osiągnięcie pewnych celów, które nie byłyby możliwe do osiągnięcia, gdyby go zabrakło” [Coleman 1988].

3. Metodyka badań

Badania ankietowe kapitału społecznego, których wybrane wyniki posłużyły do analizy kompetencji społecznych, przeprowadzone zostały wśród studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego w roku akademickim 2013/2014, a Wydziału Polityki i Zarządzania Uniwersytetu im. Mikołaja Romerio w Wilnie w roku akademickim 2014/2015. W obu przypadkach ankietę przeprowadzono w początkowych miesiącach roku akademickiego, a respondentami byli studenci pierwszego roku studiów zaczynający ekonomiczną edukację na szczeblu akademickim. Próbę okolicznościową respondentów polskich stanowiło 58%, a litewskich 51,4% wszystkich studentów pierwszego roku na tych wydziałach³.

Ankieta, oprócz pytań dotyczących danych socjodemograficznych, składała się z 36 pytań typu zamkniętego oraz otwartego i obejmowała swoim zakresem kapitał społeczny bez podziału na jego typy. Przy jej tworzeniu został przyjęty schemat logiczny zaproponowany przez Bank Światowy w podręczniku poświęconym badaniu kapitału społecznego *Instruments of the Social Capital Assessment Tool* [Grootaert i in. 2004]. Opierając się na sugestiach Banku Światowego dotyczących możliwości badań kapitału społecznego, w ankiecie zawarto pytania pogrupowane w sześć obszarów tematycznych:

1. grupy i sieci – pytania z tej grupy dotyczyły charakteru i zakresu partycypacji respondentów w różnego rodzaju organizacjach społecznych, nieformalnych sieciach i zakresu pomocy, jaką ankietowani dają i otrzymują;
2. zaufanie i solidarność – pytania z tego obszaru miały na celu zgromadzenie informacji na temat zaufania do najbliższych, obcych i osób publicznych oraz rozpoznanie stosunku respondentów i ich postaw w odniesieniu do pomocy innym jednostkom;
3. aktywność i współpraca – w ramach tej grupy pytań badaniu poddano współpracę respondentów z innymi w ramach swojego otoczenia;

² Przegląd literatury i wyników badań potwierdzających taki wpływ kapitału społecznego znajduje się w: [Productivity Commission 2003].

³ Ankieta została przeprowadzona w ramach Badań Statutowych Katedry Makroekonomii, finansowanych ze środków MNiSW, przez zespół w składzie: dr hab. prof. US D. Miłaszewicz, dr R. Nagaj, dr P. Szkudlarek, mgr A. Milczarek, mgr M. Zakrzewska.

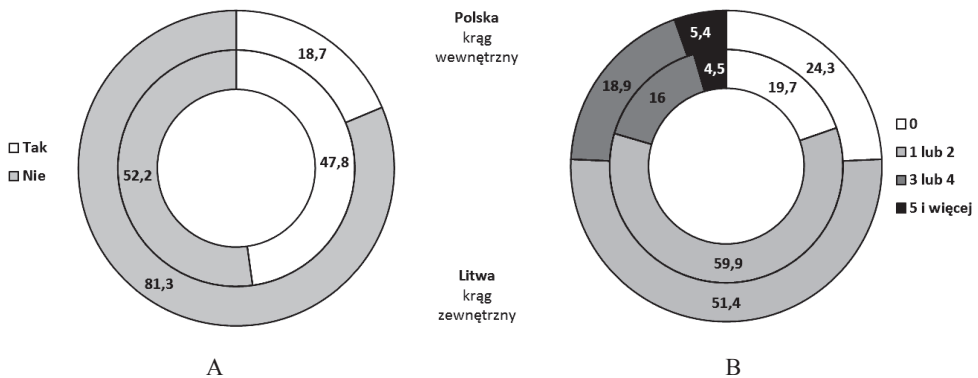
4. informacja i komunikacja – w tej części badań zebrano informacje na temat sposobu dostępu do informacji i infrastruktury informatycznej oraz wykorzystania jej do tworzenia więzi społecznych;

5. spójność i integracja społeczna – w tym obszarze podjęto próbę identyfikacji charakteru i zakresu różnic między społecznościami oraz przyczyn ich tworzenia;

6. legitymizacja i uczestnictwo w życiu politycznym – pytania zawarte w tej części miały określić stopień zaangażowania respondentów w procesy polityczne oraz zakres, w jakim legitymizowana jest przez nich władza.

4. Kompetencje społeczne studentów – wyniki badań

Prezentowane poniżej wyniki badań kapitału społecznego studentów zostały wybrane w sposób pozwalający ukazać kompetencje społeczne respondentów i stanowią odpowiedzi jedynie na 6 pytań ankietowych.

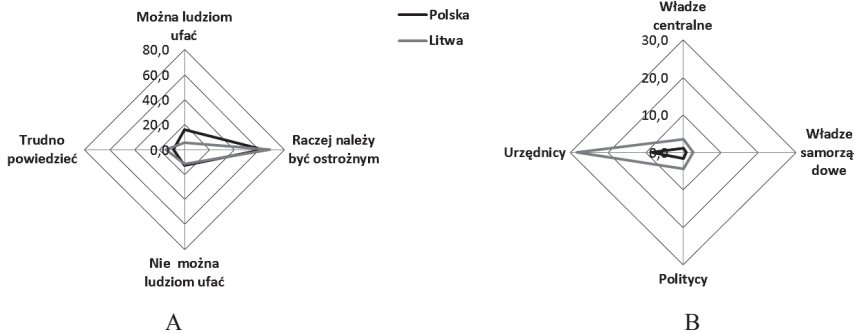
Rys. 1. Działalność w organizacjach pozarządowych (% odpowiedzi) (A) i uczestnictwo w akcjach charytatywnych (ilość razy w ciągu roku) (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Podsumowanie odpowiedzi dotyczących działalności w organizacjach pozarządowych, przedstawione na rys. 1A, charakteryzuje uczestnictwo ankietowanych w sieciach formalnych. Zrzeszanie się w takich organizacjach oraz zajmowanie w nich pozycje traktowane jest nie tylko jako bardzo istotny wskaźnik kapitału społecznego, ale świadczyć też może o takich kompetencjach, jak odpowiedzialne działanie w interesie większej wspólnoty czy praca dla osiągnięcia wspólnego celu. W badanej grupie polskich studentów jedynie niecałe 19% respondentów deklaroowało uczestnictwo w organizacjach pozarządowych. Wśród respondentów litewskich takie deklaracje złożyła w badaniach niemal połowa z nich.

Gospodarstwa domowe badanej grupy Polaków nie są także zbytnio zaangażowane w sieciach nieformalnych, za które można uznać uczestnictwo w akcjach cha-

rytatywnych (rys. 1B). Wprawdzie ponad 80% badanych polskich studentów wskazało, że ich gospodarstwo domowe uczestniczyło w ciągu roku w takich akcjach, ale aż blisko 60% to uczestnictwo 1–2-krotne, a częstsze jedynie niewiele ponad 20% ankietowanych. Co prawda prawie 1/4 badanych litewskich studentów stwierdziła, że ich gospodarstwa domowe nie uczestniczyły do tej pory w akcjach charytatywnych, to jednak tyle samo litewskich gospodarstw domowych brało udział w takich akcjach co najmniej 3-krotnie. Wskazuje to na większe zaangażowanie litewskich respondentów w działania, które mogą przynieść trwały i wymierny efekt społeczny sprzyjający spójności społecznej.

Rys. 2. Zaufanie uogólnione (% odpowiedzi) (A) i do instytucji (% odpowiedzi „raczej ufam” i „całkowicie ufam”) (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Za najważniejszy przejaw kapitału społecznego uważane jest zaufanie. Uznawane jest ono także za podstawę tworzenia i akumulacji tego kapitału. Jeden z typów zaufania, tzw. zaufanie uogólnione (społeczne), wskazywane jest jako fundament życia społecznego i podstawa budowania właściwych relacji społecznych, które łączą jednostki w dążeniu do osiągnięcia ważnych społecznie, wspólnotowych celów. Umiejętność budowania zaufania, obdarzania nim innych i doświadczania go jest zatem, ze społecznego punktu widzenia, istotną kompetencją społeczną. Jednak na brak ogólnego zaufania do ludzi wskazuje 12,5% badanych polskich i 11,5% litewskich studentów (rys. 2A). Tylko 5,2% respondentów litewskich zgadza się z ogólnym stwierdzeniem, że ludziom można ufać. Polskich respondentów mających takie samo zdanie jest przeszło 3-krotnie więcej (16,2%). Jest to jednak nadal mała część respondentów. W obu grupach narodowościowych zdecydowanie najwięcej respondentów (62,6% polskich i 68,2% litewskich) wykazuje w tym względzie ostrożność. Porównanie „obszarów” zaufania uogólnionego studentów obu grup narodowościowych wskazuje na nieco większe kompetencje w tym względzie charakteryzujące polskich studentów.

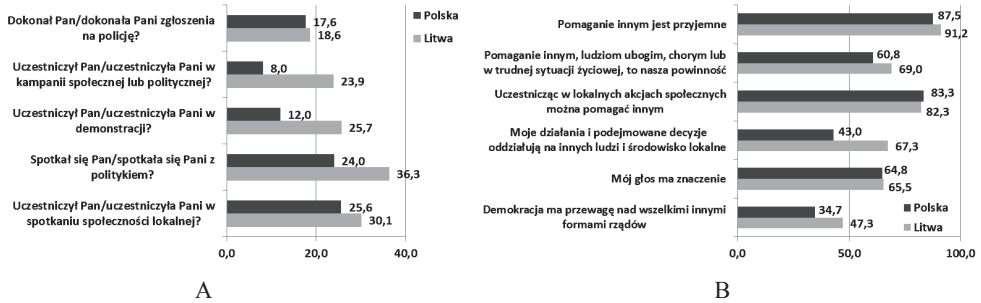

Skuteczne współdziałanie jednostki z otoczeniem uzależnione jest także od doświadczenia zaufania do władz i instytucji publicznych. Ten rodzaj zaufania jest podstawą zaangażowania społecznego i gotowości do budowania wspólnoty zapewnijącej realizację celów ponadjednostkowych. W przeprowadzonych badaniach poziom zaufania do władz publicznych i wybranych instytucji mierzono na pięciopunktowej skali Likerta⁴, ale na potrzeby analizy zsumowano jedynie odpowiedzi „całkowicie ufam” i „raczej ufam” (rys. 2B). Największym zaufaniem ankietowani z obu grup narodowościowych obdarzają urzędników. Różnice są jednak znaczne – jedynie 8,6% polskich badanych studentów obdarza urzędników zaufaniem i aż 28,3% litewskich respondentów. Niewielu respondentów obdarza zaufaniem władze centralne (1,6% polskich i 4,4% litewskich studentów) i polityków (odpowiednio 1,1% i 3,6%). Jednak najmniejszym zaufaniem respondentów cieszą się władze samorządowe (odpowiednio 0,7% i 2,7%). I chociaż niewielki procent respondentów pokłada zaufanie we władzach i instytucjach publicznych, to podkreślić należy, że w każdym przypadku takich respondentów jest 2,5–3,5-krotnie więcej wśród litewskich studentów. W dalszym ciągu jest to jednak mały „obszar” zaufania do władz i instytucji, który nie sprzyja budowaniu kompetencji społecznych badanych studentów. Szczególnie na szczeblu lokalnym brak zaufania do sprawujących władzę może być przyczyną konfliktów społecznych, zniechęcenia w podejmowaniu działań na rzecz społeczności lokalnych i rozwoju.

Za wyraz kompetencji obywatelskich w przeprowadzonych badaniach przyjęto udział ankietowanych w nieprzymusowych kampaniach, demonstracjach, spotkaniach i zebraniach publicznych oraz dokonywanie zgłoszeń na policję. Uczestnictwa w tych formach kontaktów z innymi jednostkami, grupami czy instytucjami są wyrazem nie tylko obywatelskich postaw respondentów, ale także chęci wpływania na otaczającą ich rzeczywistość poprzez zaangażowanie się w działania, które mogą przynieść trwałe i wymierne efekty. Z badań wynika, że zdecydowanie więcej litewskich niż polskich respondentów charakteryzuje się wymienionymi wyżej kompetencjami obywatelskimi (rys. 3A). Szczególnie duża różnica widoczna jest w przypadku uczestnictwa ankietowanych w kampaniach społecznych lub politycznych – tylko 8% polskich badanych studentów brało w nich udział i prawie o 16 p.p. więcej respondentów litewskich. Nieco mniejsze różnice na korzyść badanych litewskich studentów zanotowano w liczebności respondentów z obu grup uczestniczących w demonstracjach (prawie 14 p.p.) oraz spotkaniach z politykiem (nieco ponad 12 p.p.). Ponad 1/4 ankietowanych polskich studentów brała udział w spotkaniach społeczności lokalnych, jednak ich liczba jest o prawie 5 p.p. mniejsza niż litewskich respondentów. Aktywną postawę obywatelską polegającą na zgłoszeniu na policję różnego rodzaju nieprawidłowości życia społecznego wykazało 17,6% polskich i 18,6% litewskich respondentów. Zważywszy na ich względnie młody wiek (średnia dla respondentów polskich 19,88 roku, SD = 1,32, a dla litewskich

⁴ Zastosowano skalę: całkowicie ufam, raczej ufam, trudno powiedzieć, raczej nie ufam, całkowicie nie ufam.

19,29 roku, $SD = 1,65$), jest to dość duży odsetek ankietowanych charakteryzujących się odpowiedzialnością za sprawy społeczne i umiejętnością radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych.

Rys. 3. Postawy (% odpowiedzi „tak”) (A) i świadomość obywatelska (% sumy odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Postawy obywatelskie, których przykłady opisano wcześniej, związane są ze świadomością obywatelską respondentów i mogą wynikać z podzielanych norm i wartości (rys. 3B)⁵. Ponad 60% polskich respondentów i prawie 70% litewskich wykazuje się empatią i uważa, że pomaganie ludziom znajdującym się w potrzebie jest ich powinnością, sprawiającą dodatkowo przyjemność. Dla ponad 4/5 ankietowanych z obu narodowości właściwą formą pomagania innym jest uczestniczenie w lokalnych akcjach społecznych. Jednak tylko 43% polskich i 67,3% respondentów z Litwy uświadamia sobie możliwość osobistego oddziaływania na środowisko lokalne i decyzje innych ludzi. Potencjalnie właśnie ci respondenci mogliby stać się „wyzwalaczem” wielu lokalnych akcji społecznych. Jednak ankietowanym studentom, obok wspomnianego braku zaufania dla władz lokalnych, które z reguły włączają się w tego typu akcje, zdaje się brakować także pewnych umiejętności, które pozwoliłyby na rozwiązywanie problemów i sterowanie sytuacjami społecznymi na szczeblu lokalnym.

Jednocześnie około 65% ankietowanych z obu grup narodowościowych stwierdziło, że ich głos ma znaczenie, ale znaczna część z nich nie łączy tego z pozytywnym stosunkiem do demokracji. Jedynie 34,7% ankietowanych z Polski i 47,3% ankietowanych z Litwy uważa, że ta forma sprawowania rządów ma przewagę nad wszelkimi innymi formami. Można sądzić, że nie łączą oni ze sobą tych dwóch spraw – możliwości zabierania głosu, a w ten sposób wpływania na decyzje i wydarzenia, oraz demokratycznego sposobu sprawowania władzy. Tak niska ocena demokratycznego systemu sprawowania władzy może wynikać także, jak wskazano

⁵ Respondenci udzielali odpowiedzi w skali Likerta (zdecydowanie tak, raczej tak, trudno powiedzieć, raczej nie, zdecydowanie nie) na pytanie: „Czy zgadza się Pan/Pani ze stwierdzeniem:...?”.

wyżej, z braku zaufania do instytucji tę władzę sprawujących, które w systemie demokratycznym powinny liczyć się z głosem obywateli, obdarzających (lub nie) swoją legitymizacją aktualnie sprawujących władzę.

5. Zakończenie

Wnioski z przeprowadzonej analizy porównawczej sugerują, że obie badane grupy studentów charakteryzują się stosunkowo niskim poziomem umiejętności, które przyczyniają się do skutecznego współdziałania respondentów z otoczeniem. Podkreślić jednak należy, że większe luki w pewnych kompetencjach społecznych dostrzeżono wśród polskich ankietowanych.

Cytowane w literaturze przedmiotu wyniki badań potwierdzają związek przyczynowy między edukacją a wzrostem postaw oraz zaangażowania społecznego [Campbell 2006], co sugeruje, że także ankietowani studenci, kończąc studia, powinni być w większym stopniu (niż obecnie) wyposażeni w kompetencje społeczne. Wyciągnięte wnioski z przeprowadzonej analizy należy uznać w tym kontekście za diagnozę potencjału kompetencyjnego badanych studentów, który powinien być rozwijany w trakcie studiowania. Jednak ukończenie studiów może, ale nie musi, wypełnić luki w ich kompetencjach społecznych. Aby się o tym przekonać, zespół badawczy będzie kontynuował badania i powtórzy je na tych samych grupach respondentów w roku, w którym zostaną oni absolwentami.

Literatura

- Argyle M., 1999, *Psychologia stosunków międzyludzkich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bierman K.L., Welsh J.A., 2001, *Social competence*, [w:] *Encyclopedia of Childhood and adolescence*, http://www.findarticles.com/p/articles/mi_g2602/is_0004/ai_2602000487?tag=content;col1 (18.04.2015).
- Campbell D., 2006, *What is education's impact on civic and social engagement*, [w:] *Measuring the Effects of Education on Health and Civic Engagement*, Symposium Proceedings, OECD, Copenhagen, s. 25–126.
- Cavell T.A., 1990, *Social adjustment, social performance, and social skills: A Tri-Component model of social competence*, *Journal of Clinical Child Psychology*, vol. 19, no. 2, s. 111–122.
- Coleman J.S., 1988, *Social capital in the creation of human capital*, *American Journal of Sociology*, vol. 94 (suplement), s. 95–120.
- European Communities, 2007, *Key competences for lifelong learning, European reference framework, Education and Culture DG*, Belgia, <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/youth-in-action-keycomp-en.pdf> (20.05.2015).
- Greenspan S., 1981, *Defining childhood social competence: a proposed working model*, [w:] *Advances in Special Education*, ed. B.K. Keogh, JAI Press, Greenwich.
- Grootaert Ch., Deepa Narayan D., Jones V.N., Woolcock M., 2004, *Measuring Social Capital. An Integrated Questionnaire*, World Bank Working Paper no. 18, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/15033/281100PAPER0Measuring0social0capital.pdf?sequence=1> (28.04.2015).

- Jakubowska U., 1996, *Wokół pojęcia „kompetencja społeczna” – ujęcie komunikacyjne*, Przegląd Psychologiczny, nr 39, s. 29–40.
- Karl-Heinz A., Lindner-Müller C., 2012, *Assessment and development of social competence: introduction to the special issue*, Journal for Educational Research Online, vol. 4, no. 1, s. 7–19, <http://www.j-e-r-o.com/index.php/jero/article/view/302/140> (19.04.2015).
- Lifelong Learning Programme EU, 2009, *RE-CHANCE: Raising employment chances of social disadvantaged young people. Assessment Portfolio*, http://www.adam-europe.eu/prj/5535/prd/2/1/RECHANCE_assessment_final_en.pdf (23.04.2015).
- Matczak A., 2007, *Kwestionariusz Kompetencji Społecznych KKS. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.
- Nurmi J.E., 2011, *Social strategies during university studies predict early career work burnout and engagement: 18-year longitudinal study*, Journal of Vocational Behavior, vol. 79, no.1, s. 145–157, https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/psykologia/henkilokunta/salmela_aro/achstrjvb (20.04.2015); za: Jagiełło-Rusiłowski A., 2011, *Fiński model kształcenia i oceniania kompetencji społecznych – inspiracje dla polskich interesariuszy szkolnictwa wyższego*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- OECD, 2005, *The definition and selection of key competences*, <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf> (16.04.2015).
- Partnership for 21st Century Skills, 2010, *21st century knowledge and skills in educator preparation*, September, http://www.p21.org/storage/documents/aacte_p21_whitepaper2010.pdf (16.04.2015).
- Productivity Commission, 2003, *Social Capital: Reviewing the Concept and its Policy Implications*, Commission Research Paper, AusInfo, <http://www.pc.gov.au/research/completed/social-capital/socialcapital.pdf> (17.04.2015).
- Putnam R., 1995, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków.
- Riggio R.E., 1986, *Assessment of basic social skills*, Journal of Personality and Social Psychology, no. 51, s. 640–660.
- Spitzberg B.H., Cupach W.R., 2002, *Interpersonal skills*, [w:] *Handbook of Interpersonal Communication*, eds. H.L. Knapp, J.A. Daly, Sage, Thousand Oaks.
- UNESCO, 2014, *Global Citizenship Education. Preparing learners for the challenges of the twenty-first century*, Paris, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002277/227729E.pdf> (16.04.2015).